

บทที่ ๓

ประวัติและลักษณะทางประติมากรรมที่ใช้สร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาประวัติและลักษณะทางประติมากรรมที่ใช้สร้าง พระมหาเจดีย์ชัยมงคล โดยเน้นประเด็นศึกษาในเรื่องของความหมายและรูปแบบ แนวคิดและศิลปะ ประติมากรรมอันเกี่ยวเนื่องกับพระมหาเจดีย์ชัยมงคล และผู้วิจัยจะได้ศึกษาตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ ความเป็นมาและประวัติพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

เจดีย์ที่สร้างในพระพุทธศาสนามีกำเนิดในประเทศอินเดียโบราณ เมื่อแพร่หลายออกมาสู่ดินแดนต่างๆ นานเข้าจึงมีความหลากหลายทางด้านความหมายและรูปแบบมากขึ้น เพราะปรับปรุงให้เข้ากับแนวความคิด ความต้องการ และสุนทรียภาพของดินแดนต่างๆเหล่านั้น การติดต่อระหว่างดินแดนที่ใกล้เคียงกันยังทำให้ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมซึ่งกันละกันอีกด้วย เกิดเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรมที่มีแนวคิดและรูปแบบศิลปกรรมอันเกี่ยวเนื่องกันแต่ต่างแนวทางอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของตน

สมัยพุทธกาลเดิมนั้น เจดีย์สร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อพระสงฆ์สาวก เดินทางไปประกาศศาสนาที่ใด หากนำพระบรมสารีริกธาตุไปด้วยก็จะนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสถูปเจดีย์ที่ก่อไว้ เพื่อให้คนเคารพบูชาและเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจในที่นั้นๆ^{*} เจดีย์เป็นสถาปัตยกรรมอันแนบเนื่องกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่หลังพุทธปรินิพพาน แม้จะมีกำเนิดมา ในอินเดียแต่เดิมก็จริง แต่เมื่อพุทธศาสนาเผยแผ่ในนานาประเทศรูปแบบและความหมายดั้งเดิมนั้นๆ ก็มีวิวัฒนาการผันแปรโดยถูกปรับปรุงไปตามวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น อันรวมถึงวิถีคิด และรสนิยมของชนหมู่นั้นๆ ที่รับพระพุทธศาสนาไปเป็นหลักความเชื่อของตน เจดีย์ที่มีอยู่ในดินแดนประเทศ ไทยปัจจุบันก็มีลักษณะผิดแผกไปจากประเทศอื่นๆ เช่น เจดีย์มอญ, จีน, หรือทิเบต เป็นต้น แม้แต่เจดีย์อันมีในไทยกันเองก็หาได้มีรูปแบบเป็นหนึ่งเดียวไม่

^{*} น. ณ ปากน้ำ, สถูปเจดีย์ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๖), หน้า ๔.

เจดีย์ หมายถึงสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งที่สร้างขึ้น เพื่อไว้บรรจุสิ่งควรบูชามีกระดูกบุคคลที่เคารพนับถือ เป็นต้น ส่วนสถูปหมายถึงสิ่งก่อสร้างเหนือหลุมฝังศพ หรือสร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิธาตุของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อให้ลูกหลานและผู้เคารพนับถือได้สักการบูชา เจดีย์และสถูปนั้นสามารถเรียกชื่อใช้แทนกันได้

เจดีย์ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เจดีย์ หมายถึง สิ่งที่ก่อเป็นรูปคล้ายลอมฟางมียอดแหลมบรรจุสิ่งที่นับถือ มีพระธาตุเป็นต้น”^๒

พระยาอนุนามราชชน ได้ให้ความหมายถึงลักษณะของสถูปเจดีย์ว่าสถูปนั้นมักใช้ในทางสถาปัตยกรรม เมื่ออ้างถึงสิ่งก่อสร้างมีลักษณะเป็นเจดีย์ ก็ว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบสถูป ส่วนคำว่า เจดีย์ มักใช้กล่าวอ้างทางศาสนามากกว่าจะใช้คำว่า สถูป^๓

สมเด็จพระบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ให้ความหมายอธิบายถึงลักษณะของสถูปเจดีย์ไว้ว่า สถูปชั้นเดิมที่เดียวเป็นพูนดิน ขึ้นเป็นโคกตรงที่ฝังอัฐิธาตุแล้วลงเขื่อนรอบกันดินและบนโคกนั้นจะปกรั่มหรือฉัตร เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าเป็นอัฐิธาตุของใคร สถูปจะสร้างให้ใหญ่หรือเล็กอยู่ที่กำลังของคนสร้าง^๔

โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมรูปทรงที่เรียกว่าเจดีย์นั้น ล้วนเป็นสัญลักษณ์แฝงความหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆ อย่าง เช่น พระมหาเจดีย์ชัยมงคล เป็นเจดีย์ที่ใช้ศิลปะผสมผสานระหว่างศิลปะร่วมสมัยระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน ระหว่างพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นแนวศิลปะกลมกลืนยืนบนลวดลาย สีสันหลากหลายสวยงามตามแบบสมัยใหม่ ตัวเจดีย์เป็นสีขาว ตกแต่งลวดลายตระการตาด้วยสีทองเหลืองอร่ามรายล้อมด้วยเจดีย์องค์เล็กทั้ง ๘ ทิศ และเป็นเจดีย์องค์ใหญ่องค์หนึ่งของ ประเทศไทย มีความกว้าง ๑๐๑ เมตร ความยาว ๑๐๑ เมตร ความสูง ๑๐๑ เมตร ซึ่งบ่งบอกความหมายว่าอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๑.๑ มูลเหตุของการสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

มูลเหตุสำคัญในการสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคลแห่งวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วนาราม (หรือวัดผาน้ำน้อย) เริ่มต้นขึ้นเมื่อวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ตรงวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๘ อันเป็นวันรวมกฐินสามัคคีของวัดประชาคมวนาราม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๑.

^๓ พระอนุนามราชชน, เรื่องเจดีย์, (ม.ป.ป.) หน้า ๑๔ – ๑๕.

^๔ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานพระเจดีย์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร), หน้า ๖.

ในวันนั้นพระราชสังวรคุณ (หลวงปู่ศรี มหาวิโร) ได้ปรารภกับที่ประชุมว่า ได้รับพระบรมสารีริกธาตุเป็นกรณีพิเศษ และได้พิจารณาเห็นว่าพระสงฆ์สายอีสานเป็นผู้มีความรู้และนักปราชญ์เป็นจำนวนมาก ซึ่งหลวงปู่ศรี มหาวิโร เห็นว่าสมควรสร้างถาวรวัตถุสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและอัฐิธาตุไว้ เพื่อเป็นศูนย์กลางแหล่งความรู้แก่พระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนผู้มาศึกษาปฏิบัติกรรมฐานและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับความสะดวกในการทำสักการบูชา ในที่ประชุมจึงมีมติเห็นสมควรก่อสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคล ครั้นเมื่อมีการประชุมพระสังฆาธิการภาค ๘,๙,๑๐ และ ๑๑ (ฝ่ายธรรมยุต) ที่วัดถ้ำผาน้ำทิพย์ จึงได้นำมติดังกล่าวหารือต่อที่ประชุม ซึ่งได้รับความเห็นชอบให้มีการก่อสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคลและดำริเริ่มแรกในการก่อสร้างโดยจัดให้มีการทอดผ้าป่า ๘๔,๐๐๐ กองๆ ละ ๑,๐๐๐ บาท โดยได้กำหนดสร้างที่วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วนาราม (ผาน้ำย้อย) อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด

พระมหาเจดีย์ชัยมงคล เป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ ตั้งตระหง่านภูมิฐานโดดเด่นสวยงามเป็นที่น่าทึ่งและอัศจรรย์แก่ผู้พบเห็นยิ่งนัก และเป็นศาสนสถานที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเนื่องจากเป็นสิ่งก่อสร้างที่มีรูปแบบและองค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาไทยเน้นสิ่งก่อสร้างทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่งดงาม ตลอดจนโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัวนั่นคือการนำเอาวิธีการประดับเรขมาแทนการเขียนลวดลายบนฝาผนังอีกทั้งยังมีความงดงามอ่อนช้อยที่แสดงออกมาในรูปของงานจิตรกรรมฝาผนัง งานประดับกระจกที่มีความละเอียดอ่อน และงานประติมากรรมที่อ่อนช้อยหาชมได้ยากยิ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนบ่งบอกถึงวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทยที่แสดงถึงความเชื่อ ความศรัทธาด้านพระพุทธศาสนา จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระมหาเจดีย์ชัยมงคลกลายเป็นสถานที่ที่คนมาเยี่ยมชมความงดงามอยู่มิได้ขาด

พระมหาเจดีย์ชัยมงคลนับเป็นมหาเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่อีกองค์หนึ่งในประเทศไทย ที่สร้างขึ้นด้วยนิมิต (ความฝัน) ของหลวงปู่ศรี มหาวิโร ซึ่งเป็นปูชนียสถานแห่งใหม่ของประเทศไทย กลายเป็นศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมที่นอกจากจะมีความงดงามโดดเด่นทางด้านสถาปัตยกรรมแล้วยังเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยอีกด้วย^๕

^๕ คณะศึกษาศาสตร์ หลวงปู่ศรี มหาวิโร, วีระปฏิปทา มหาวิโรชีวะประวัติธรรม และข้อวัตรปฏิบัติ หลวงปู่ศรี มหาวิโร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีสยามบรรณกิจและการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๓๑-๓๒.

๓.๑.๒ ที่ตั้งของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

พระมหาเจดีย์ชัยมงคลตั้งอยู่ที่บริเวณวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ระยะทางจากตัวเมืองร้อยเอ็ดประมาณ ๘๐ กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๓ จังหวัด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร พระมหาเจดีย์ชัยมงคลตั้งอยู่บนภูเขาเขียว ซึ่งเป็นแนวภูเขาที่ทอดตัวมาจากเทือกเขาภูพาน ตำแหน่งที่ตั้งพระมหาเจดีย์ชัยมงคลตั้งอยู่บนหน้าผาหิน มีพื้นที่เชื่อมต่อกับอุทยานแห่งชาติผาน้ำย้อยที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ^๖

๓.๑.๓ สิ่งก่อสร้างที่อยู่รอบๆ พระมหาเจดีย์ชัยมงคล

บริเวณรอบองค์พระมหาเจดีย์ชัยมงคลมีการสร้างวิหารคดลักษณะรูปทรงแปดเหลี่ยม ล้อมรอบองค์พระเจดีย์ ในเนื้อที่ ๕ ไร่ ชุ่มประตู่ทางเข้า ๘ ช่องเป็นการผสมผสานศิลปะแบบอีสาน ประยุกต์กับศิลปะขอม ตกแต่งลวดลายเป็นลายผักกูดประยุกต์ ตามราบบันไดเป็นรูปสัตว์หิมพานต์ หน้าบันเป็นรูปพระอินทร์ และเทพประจำวันเกิดทั้ง ๗ วัน เจดีย์บริวาร ๘ องค์ มีลักษณะทางโครงสร้างสถาปัตยกรรมเป็นรูปแปดเหลี่ยมมีความสูง ๓๖ เมตร เหนือบนสุดมียอดฉัตรสีทอง ๕ ชั้น รูปทรงคล้ายกับองค์พระมหาเจดีย์ชัยมงคลทุกประการ การตกแต่งลวดลายสอดคล้องเพื่อให้รองรับองค์เจดีย์ทั้งหมด ภายในใช้ประดิษฐานพระแก้วมรกต และพระประจำวันเกิดทั้ง ๗ วัน นอกจากนั้นยังมีการสร้างกำแพง ซึ่งตัวกำแพงมีความสูง ๕ เมตร กว้าง ๔ เมตร ยาว ๓๕,๐๐๐ เมตร เป็นกำแพงขนาดใหญ่มั่นคงแข็งแรงเหมือนกำแพงเมืองจีน มีความโดดเด่นด้วยศิลปะหลากหลาย เป็นกำแพงที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ความสวยงามตามธรรมชาติ คือตั้งอยู่บนผาน้ำย้อย ซึ่งเป็นหน้าผาหิน แวดล้อมด้วยธรรมชาติที่สวยงาม บนหลังเขามีสภาพเป็นป่าดงดิบ เต็มไปด้วยป่าไม้ นานาพันธุ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ รอบภูเขามีลักษณะเป็นภูเขาหน้าผาสูงชันคล้ายกำแพงธรรมชาติ โอบล้อม จึงเสริมให้องค์พระมหาเจดีย์ชัยมงคลสูงเด่นสง่าสามารถมองเห็นได้ไกลหลายกิโลเมตร^๗

มูลเหตุของการสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคลเนื่องจากว่าหลวงปู่ศรี มหาวิโร ได้รับพระบรมสารีริกธาตุมาเป็นกรณีพิเศษ จึงต้องการที่จะสร้างเจดีย์เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุดังกล่าวไว้ และหลวงปู่และหลวงปู่ต้องจะรวบรวมอัฐิธาตุและรูปเหมือนของพระเกจิอาจารย์สายอีสานมาไว้ที่เดียวกัน จึงได้สร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคลขึ้นที่วัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม ตำบลผาน้ำ

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^๗ อ้างแล้ว, หน้า ๓๔-๓๕.

ชัย อำเภอนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด โดยสร้างวิหารคดไว้รอบองค์พระมหาเจดีย์ และภายในวิหารคดก่อนจะถึงองค์พระมหาเจดีย์ก็ได้สร้างเจดีย์บริวารไว้ ๘ องค์ ล้อมรอบไว้

๓.๒ ลักษณะทางศิลปกรรมของพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

ศิลปกรรม หมายถึง ศิลปะอันเป็นสุนทรียศาสตร์ ซึ่งโดยปกติมักจะรวมเรียกว่า ศิลปะวัฒนธรรมบ้าง เป็นงานด้านสุนทรียศาสตร์บ้าง แต่ไม่ว่าจะใช้ภาษาคำใด ในความหมายก็คือการแสดงออกในงานฝีมือที่ให้ความงดงามทางอารมณ์ความรู้สึกแขนงต่างๆ เพราะมนุษย์มีจิตวิญญาณในการรักสวยรักงามและสามารถเนรมิตสร้างสรรค์ตกแต่งได้เป็นพิเศษ

ศิลปะเกิดจากกระบวนการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ มีพื้นฐานมาจากอารมณ์ที่ล้ำลึก ความรู้สึกซึ่งความคิดที่แปลกใหม่ ทักษะที่ชำนาญ ประณีต ให้คุณค่าต่อผู้ที่ได้สัมผัสงานศิลปะที่เป็นรูปธรรม

ในส่วนงานที่เกี่ยวกับการสร้างงานที่เป็นวัตถุ บางครั้งเรียกรวมว่า ศิลปกรรม คือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นด้วยความประณีต เพื่อประโยชน์ทางความงาม ทำให้อารมณ์ดี มีจิตใจผ่องใส ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เช่น ภาพเขียน พานแว่นฟ้า โบราณวัตถุ วัตถุพระบรมธรรมาสน์ พระพุทธรูป โบสถ์ วิหาร ศาลา หอไตร เจดีย์ มณฑป^๔ โดยปกติงานศิลปะแยกออกได้เป็นสาขาใหญ่ๆ คือ

งานสถาปัตยกรรม ได้แก่ การก่อสร้างบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย ศูนย์การค้า อาคารพาณิชย์ โบสถ์วิหาร พระเจดีย์ ฯลฯ

งานประติมากรรม ได้แก่ การแกะสลักเป็นรูปปั้นบ้าง แกะหิน หรือหล่อโลหะ เช่น รูปปั้นอนุสาวรีย์ต่างๆ หรือพระพุทธรูปเป็นต้น

งานจิตรกรรม คือ การวาดภาพ เขียนภาพ ซึ่งอาจเป็นงานลายเส้น หรือแต้มสี^๕

ดังนั้น ผู้วิจัยสามารถสรุปรายละเอียดเรื่องเกี่ยวกับศิลปกรรมด้านสถาปัตยกรรมได้ ดังนี้ มูลเหตุแห่งกำเนิดสถาปัตยกรรมไทยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะพิเศษ

^๔ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย หน่วย ๕-๑๕, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔-๒๕.

^๕ นิคม มุสิกคามะ, วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๔.

และมีความแตกต่างกับแบบอย่างของต่างประเทศ ซึ่งสาเหตุสำคัญหลายประการที่ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมไทยมี ๖ ประการ คือ^{๑๑}

๑. ภูมิศาสตร์ ที่ตั้งของประเทศไทยตามธรรมชาติมีสภาพที่แตกต่างจากประเทศอื่นๆ ถึงแม้จะอยู่ในแถบเดียวกัน เป็นสถานที่ที่มีชัยภูมิดี มีเนื้อที่กว้างขวาง โดยมีภูเขาสูงล้อมรอบสามด้าน ส่วนกลางเป็นที่ราบ มีแม่น้ำใหญ่หลายสายผ่านกลางประเทศ เหมาะแก่การเพาะปลูก ทิศใต้มีฝั่งทะเลยาวรอบแหลม การประมงจึงเป็นอาชีพอย่างหนึ่งตามลักษณะธรรมชาติ ที่อำนวยความสะดวกให้ชนชาติไทยอยู่ดีกินดีอย่างสมบูรณ์พูนสุข

๒. วัสดุก่อสร้าง วัสดุที่ใช้สำหรับก่อสร้างอาคารในประเทศไทย เป็นวัสดุก่อสร้างที่ทำและทำได้เองในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ เช่น หิน ทราย หินปูน ศิลาแลง ไม้ชนิดต่างๆ กระเบื้องและดินเผาชนิดต่างๆ เป็นต้น ยังมีโลหะอีกบางอย่างที่ใช้ประกอบการก่อสร้างอาคารดังที่ปรากฏค้นพบจากโบราณสถาน เช่น ดินบุก ทองแดง เงินและตะกั่ว ไทยรู้จักใช้โลหะมาแล้วช้านานในการหล่อพระพุทธรูป ทำเครื่องใช้ด้วยทองเหลืองหรือสำริด ส่วนวัสดุจำพวกที่ใช้ในการตกแต่งอาคารทั้งภายในและภายนอกนั้นมีสี กระจก ทองคำเปลว เงิน และเครื่องเคลือบดินเผา งานก่ออิฐถือปูน ช่างไม้ ปั้นปูน ประดับมุก ประดับกระจก และปิดทองล่องชาด เป็นต้น

๓. ดินฟ้าอากาศ ในประเทศไทย เป็นมูลเหตุที่ทำให้เกิดลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับอาคารแบบไทย ซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดี ที่สามารถเอาชนะธรรมชาติได้

๔ . ศาสนา ชนชาติไทยนับถือพุทธศาสนา ด้วยความเลื่อมใสอย่างมั่นคงตลอดมา มีจิตใจใฝ่แต่ทางกุศล รู้จักเหตุรู้จักผลโดยถือตามหลักพุทธศาสนา จนเป็นลักษณะที่นับถือกันโดยทั่วไปเป็นแบบอย่างประจำชาติไทยสืบมา

๕. สังคม ชนชาติไทยเคยเป็นชาติใหญ่มีอารยธรรม วัฒนธรรมเจริญรุ่งเรืองมาแล้วแต่สมัยก่อน

๖. ประวัติศาสตร์ ของชนชาติไทยปรากฏว่า มีการเคลื่อนไหวและขยายตัวอยู่ตลอดเวลา ประวัติศาสตร์จึงเต็มไปด้วยยุทธนาการวิกรรรมอันสูงเด่นควรแก่การเป็นเยี่ยงอย่างที่ดีเลิศของชนชาติไทยทุกๆ สมัย ^{๑๒}

สถาปัตยกรรมเกิดจากภูมิปัญญาในการออกแบบ คือการจัดองค์ประกอบหลายสิ่งมาสร้างสรรค์เป็นอาคาร สิ่งก่อสร้าง และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสนองวัตถุประสงค์ และประโยชน์ใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เป็นที่พำนักอาศัย ทำพิธีกรรม

^{๑๑} กรมศิลปากร, ตำนานสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรุงเทพมหานคร (๑๙๔๘), ๒๕๔๘), หน้า ๓๕.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

อนุสรณ์สถาน อาคารและสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏแสดงถึงภูมิปัญญาของผู้ออกแบบ เนื่องจากผู้ออกแบบนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในมิติของสิ่งจะสร้างสรรค์ เข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและทางวัฒนธรรม นำมาผสมกับจุดมุ่งหมายและประโยชน์ใช้สอยได้อย่างลงตัว

ในการสร้างงานทางสถาปัตยกรรม แม้บางส่วนจะเป็นเรื่องของเทคนิควิธีและวัสดุ แต่สิ่งที่ผู้ออกแบบสร้างสรรค์ออกมานั้น จะไม่ขาดมุมมองในด้านสุนทรียะ ในกาชูนงานทางสถาปัตยกรรมจึงมีความจำเป็นในการรู้ถึงการวางผัง ขนาด สัดส่วน รูปทรง เทคนิควิธีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ที่จะสร้างความรู้สึทางอารมณ์ ให้ดื่มด่ำไปกับสิ่งที่ผู้สร้างต้องการ

ในส่วนของวัสดุที่นำมาประกอบเป็นงานสถาปัตยกรรม ล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงสภาพแวดล้อม เนื่องจากมนุษย์จะนำเอาวัตถุที่มีอยู่ในบริเวณรอบๆ หรือใกล้เคียงมาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ในงานสถาปัตยกรรมไทยโบราณมีทั้งเรือนไม้ เรือนแพ อาคารก่ออิฐก่อปูน ในภาคอีสานสมัยโบราณนิยมใช้หินในการก่อสร้าง ในการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่นแต่ละวัฒนธรรมจะมีเทคนิควิธีแตกต่างกันไป^{๑๒}

สถาปัตยกรรม เป็นผลงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการก่อสร้าง สิ่งก่อสร้าง อาคาร ที่อยู่อาศัยต่างๆ การวางผังเมือง การจัดผังบริเวณ การตกแต่งอาคาร การออกแบบก่อสร้าง ซึ่งเป็นงานศิลปะ ที่มีขนาดใหญ่ต้องใช้ผู้สร้างงานจำนวนมาก และเป็นงานศิลปะที่มีอยู่ยืนยาว สถาปัตยกรรมเป็นวิธีการจัดสรรบริเวณที่ว่างให้เกิดประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสตร์ในสาขาต่างๆ เช่น วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยาและศิลปะ ความงดงามและคุณค่าของสถาปัตยกรรม ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ ดังนี้ คือ (๑) การจัดสรรบริเวณที่ว่างให้สัมพันธ์กันของส่วนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก (๒) การจัดรูปทรงทางสถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย และสิ่งแวดล้อม (๓) การเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสมกลมกลืน

๓.๒.๑ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมภายนอก

กำแพงอิฐ สร้างล้อมรอบวัดเจติยชัยมงคลเนื้อที่ ๑๐๑ ไร่ มีความกว้าง ๔ เมตร สูง ๕ เมตร มีความยาว ๑.๕ กิโลเมตร สร้างลักษณะคล้ายกำแพงเมืองจินภายในกำแพงชั้นล่างจะเป็นห้องน้ำ ห้องสุขาจำนวน ๑,๐๐๐ ห้อง พร้อมทั้งพักสงฆ์จำนวนมาก มีประตูทางเข้าออกจำนวน ๔ ประตู ลักษณะสถาปัตยกรรมภายนอกของพระมหาเจติยชัยมงคลมีลักษณะเป็นรูปประฆังคว่ำ ใช้ศิลปะผสมผสานระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน เป็นศิลปะกลมกลืนระหว่างพระปฐมเจติยและพระธาตุพนม ภายนอกพระมหาเจติยชัยมงคล วิหารคด หอระฆัง และเจติยบริวารทั้ง ๘ องค์ เน้นที่

^{๑๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย หน่วย ๕-๑๕, หน้า ๓๖.

ลวดลายศิลปอีสานประยุกต์ คือลายผักกูดทั้งหมด ผสมผสานกับศิลปปะยอม โดยใช้วิธีการสมัยใหม่ในการวางลายด้วยเรขาคณิตรอบทอง และปูนปิดทองลงบนงานสถาปัตยกรรมดังกล่าว มีพระพุทธรูปประจำทิศหันหน้าออกสู่ทิศต่าง ๆ ๔ ทิศ สามารถมองเห็นจากด้านนอกได้ บริเวณบัวรองฐาน ด้านบนเป็นการประยุกต์ลายแบบอีสาน (ลายผักกูด) เน้นสีทองเป็นหลัก ปูด้วยหินแกรนิตทุกชั้น ผนังรอบนอกเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ปิดทอง ใช้การตกแต่งลวดลายใช้การแกะเรขาคณิตเป็นส่วนประกอบ องค์พระมหาเจดีย์ชัยมงคลมีโครงสร้างทั้งหมด ๖ ชั้น ซึ่งแต่ในละชั้นมีความงดงามแตกต่างกันออกไป^{๑๓}

๓.๒.๒ ลักษณะทางประติมากรรมภายใน

ก่อนที่จะได้ศึกษาลักษณะของประติมากรรมภายในของพระมหาเจดีย์ชัยมงคลของวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วราราม เพื่อให้รู้และเข้าใจในเรื่องประติมากรรมมากขึ้นในเบื้องต้นนี้จะได้ทำการศึกษาทำความเข้าใจประติมากรรมทั่วไปก่อนไม่ว่าจะเป็น ความหมาย หรือ ประเภทของประติมากรรม ดังจะได้ศึกษาต่อไปนี้

โดยทั่วไป ความหมายของพุทธศิลป์ มิใช่เป็นอุปติการณ์ทางภาษารั้วใหม่ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะล่าสุด หรือเป็นนิมิตใหม่ในการแสวงหาที่เพิ่งค้นพบ เนื่องจากคำว่าพุทธศิลป์ มีรากฐานที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิต ของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะเฉพาะของพิเศษแบบชนชาติไทยศิลปะกับวัด ซึ่งมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียน พุทธปฎิมา สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม ซึ่งเป็นศิลปะแขนงต่างๆ เหล่านี้ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพุทธศิลป์ โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง เพราะสร้างขึ้นในปริณทณของวัด เนื้อหาสาระมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนาและคำสอนโดยอาศัยวิธีการแสดงเจตจำนงในการเนรมิตศิลปกรรม ด้วยพลังศรัทธาและเป็นพุทธบูชาของพุทธศาสนิกชน

ดังนั้นประติมากรรม จึงมีลักษณะอันสร้างสรรค์อันเกิดจากการออกแบบสิ่งก่อสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ การสร้างขึ้นเพื่ออนุสรณ์ของบุคคล เช่น เจดีย์ รูปปั้น รูปเคารพ หรือประติมากรรมแบบพิเศษ หรือสร้างเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยของมนุษย์ในรูปแบบและขนาดต่างกัน^{๑๔}

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

^{๑๔} กรมศิลปากร, ตำนานสถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพ (๑๕๔๘), ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๒.

ประติมากรรม คือ วัสดุที่นำมาประกอบแล้วบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อม เนื่องจากมนุษย์จะนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในบริเวณรอบๆหรือใกล้เคียงมาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมในงานสถาปัตยกรรมไทยโบราณ มีทั้งเรือนไม้ เรือนแพ อาคารก่ออิฐ ก่อปูน ในภาคอีสานสมัยโบราณนิยมใช้หินในการก่อสร้างในการก่อสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่น แต่ละวัฒนธรรมจะมีเทคนิควิธีที่แตกต่างกันไป^{๑๕}

สถาปัตยกรรม เป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่งที่แสดงความจริงทุกประการโดยเปิดเผยไม่มีการปิดบังซ่อนเร้นสิ่งใดไว้เลย ทั้งนี้ไม่ใช่แต่เพียงจะแสดงความจริงและวิธีการก่อสร้างหรือประโยชน์ใช้สอยและคุณลักษณะดีของอาคารเท่านั้น หากแสดงกิจการและสิ่งที่มีสาระสำคัญของมนุษยชาตินั้นๆ ไว้ด้วย จะเป็นในแง่อารยธรรมหรือวัฒนธรรม ฯลฯ ก็ตามย่อมปรากฏอยู่ในงานสถาปัตยกรรมดุจเงาตามตัวอยู่เสมอ^{๑๖}

สถาปัตยกรรม เป็นผลทางวัตถุที่ได้รับการสร้างสรรค์ด้วยศิลปะและวิทยาการ ในการก่อสร้าง เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกแก่นมนุษย์ทั้งในด้านความสะดวกสบาย ปลอดภัย และพึงพอใจควรสร้างสรรค์งานทางด้านศิลปะแห่งการก่อสร้างมิให้จำกัดจำเพาะเพียงแต่การสร้าง ที่อยู่อาศัยเท่านั้น แต่ในความเชื่อและศรัทธาในศาสนา ก็เป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คน สร้างสรรค์งานทางด้านสถาปัตยกรรมขึ้น ต่างไปจากความมั่นคงแข็งแรงและสวยงาม ซึ่งเป็นผล ต่อจิตใจของผู้คนส่วนรวม^{๑๗}

น.ณ ปากน้ำ ได้กล่าวไว้ในหนังสือสถาปัตยกรรมในประเทศไทยอีกว่า เจดีย์แบบพระธาตุพนมและพระธาตุเชิงชุมนี้ยังมีปรากฏในที่หลายแห่งแม้ในขอนแก่นก็มีองค์เล็กๆ ที่ลาวก็มีปรากฏเป็นเจดีย์ขนาดใหญ่ และที่หลวงพระบางก็ใหญ่โตเช่นกัน แสดงว่ารูปทรงของเจดีย์พระธาตุแบบนี้เป็นที่นิยมกันมากตั้งแต่สมัยทวารวดีในดินแดนแถบนี้มานานแล้ว^{๑๘} และในหนังสือความ

^{๑๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย หน่วย ๕-๑๕, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๖-๓๗.

^{๑๖} พรพรรณ จันทโรนานนท์, ศิลปะวิจิตร, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง ๒๕๔๔), หน้า ๔๒.

^{๑๗} เลอสม สถาปิตานนท์, มิติสถาปัตยกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕.

^{๑๘} น. ณ ปากน้ำ, สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๖๖), หน้า ๔.

งามในศิลปะไทย ว่าแบบอย่างพระเจดีย์ในสมัยอยุธยาตอนต้นนั้น ส่วนมากมักนิยมสร้างพระเจดีย์ทรงลังกา ฐานทักษิณแปดเหลี่ยมองค์ระฆังกลม^{๑๕}

๓.๒.๒.๑ ความหมายประติมากรรม

ประติมากรรม(Sculpture) คือ ผลงานศิลปะที่ใช้วัสดุต่าง ๆ มาสร้างขึ้นในลักษณะ ๓ มิติ กินเนื้อที่ในอากาศ โดยการใช้วัสดุชนิดต่าง ๆ วัสดุที่ใช้สร้างสรรคงานประติมากรรม จะเป็นตัวกำหนดโดยการปั้น แกะ หล่อ เชื่อม ผู้สร้างงานเราเรียกว่า ประติมากร

ประติมากรรม ซึ่งเป็นคำมาจากภาษาละติน (Sculpture) หมายถึง การแกะสลัก (to carve) คือศิลปะสร้างสรรค์รูปแบบหรือตัวแทนนามธรรม ทั้งในรูปแบบประติมากรรมลอยตัว เช่น งานที่ตั้งเป็นอิสระทั่วไปหรือประติมากรรมนูนต่ำ

งานประติมากรรมไทยทั่วไป หมายถึง รูปภาพที่เป็นรูปร่างปรากฏแก่สายตาสามารถสัมผัสได้โดยตรงด้วยการจับต้องซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ด้วยวิธีการปั้น หล่อ แกะสลัก เป็นต้น เพื่อตอบสนองความเชื่อ ความพึงพอใจ ความภาคภูมิใจ ร่วมไปกับการดำรงชีวิต ทั้งส่วนบุคคลและชนในสังคม

วิธีการสร้างผลงาน ความงามของงานประติมากรรม เกิดจากการแสงและเงาที่เกิดขึ้น ในผลงานการสร้างงานประติมากรรมทำได้ ๔ วิธี คือ

๑. การปั้น (Casting) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ จากวัสดุ ที่เหนียว อ่อนตัว และยึดจับตัว กันได้ดี วัสดุที่นิยมนำมาใช้ปั้น ได้แก่ ดินเหนียว ดินน้ำมัน ปูน แป้ง จี๊ฟึงกระดาช หรือ จี๊เลื้อยผสมกาว เป็นต้น

๒. การแกะสลัก (Carving) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ จากวัสดุที่ แข็ง เปราะ โดยอาศัยเครื่องมือ วัสดุที่นิยมนำมาแกะ ได้แก่ ไม้ หิน กระชก แก้ว ปูนปลาสเตอร์ เป็นต้น

๓. การหล่อ (Molding) เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติ จากวัสดุที่หลอมตัวได้และกลับแข็งตัวได้ โดยอาศัยแม่พิมพ์ ซึ่งสามารถทำให้เกิดผลงานที่เหมือนกันทุกประการตั้งแต่ ๒ ขึ้นขึ้นไป วัสดุที่นิยมนำมาใช้หล่อ ได้แก่ โลหะ ปูน แป้ง แก้ว จี๊ฟึง ดิน เรซิน พลาสติก ฯลฯ

๔. การประกอบขึ้นรูป (Construction)เป็นการสร้างรูปทรง ๓ มิติโดยนำวัสดุต่าง ๆ มา ประกอบเข้าด้วยกัน และยึดติดกันด้วยวัสดุต่าง ๆ ประติมากรรม แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. แบบนูนต่ำ (Bas relief) ผลงานที่สามารถมองเห็นได้เพียงด้านหน้าด้านเดียว เช่น เกรียบบาท พระเครื่องห้อยคอ

^{๑๕} น. ณ ปากน้ำ, ความงามในศิลปะไทย, (กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, พ.ศ. ๒๕๕๐), หน้า ๓๑๗.

๒. แบบนูนสูง (High relief) ผลงานที่สามารถมองเห็น ๒ ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านข้าง มีลักษณะนูนขึ้นมาจากพื้นหลังมาก เช่น หน้าพระประดับผนัง รูปปั้นที่ฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

๓. แบบลอยตัว (round relief) ผลงานที่สามารถมองเห็นได้รอบด้านมีฐานตั้งรูป เช่น พระบรมรูปทรงม้ารัชกาลที่ ๕ อนุสาวรีย์สามกษัตริย์เชียงใหม่

การสร้างสรรค์ประติมากรรมนั้น ได้นำภูมิปัญญาเพื่อใช้ในการออกแบบ คือการจัดองค์ประกอบหลายสิ่งมาสร้างสรรค์เป็นอาคาร สิ่งก่อสร้าง และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ และประโยชน์ใช้สอยอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ที่พักอาศัย อนุสรณ์สถานเจดีย์ รูปปั้น อาคารและสิ่งก่อสร้างที่ปรากฏจะแสดงถึงภูมิปัญญาของผู้ออกแบบ เนื่องจากผู้ออกแบบนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่จะสร้าง เข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งกายภาพและทางวัฒนธรรม นำมาผสมผสานกับจุดมุ่งหมายและประโยชน์ใช้สอยได้ และ แม้บางส่วนจะเป็นเรื่องของเทคนิควิธีและวัสดุ แต่กับสิ่งที่ผู้ออกแบบสร้างสรรค์ออกมานั้น จะไม่ขาดมุมมองในด้านสุนทรียะ ในการดูชิ้นงานทางสถาปัตยกรรมจึงมีความจำเป็นในการรู้ถึงการวางผังขนาด สัดส่วน รูปทรง เทคนิค วิธี ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ที่จะสร้างความรู้สึกรวมกัน ให้ดื่มด่ำไปกับสิ่งที่ผู้สร้างต้องการอย่างเช่น พระมหาเจดีย์ชัยมงคลที่มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านและวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้อย่างลงตัว โดยปกติการก่อสร้างนั้นขึ้นอยู่กับภูมิปัญญาและเทคโนโลยีที่สืบทอดกันมาในประวัติศาสตร์ ปัจจุบันกระบวนการในการก่อสร้างสามารถแยกแนวทางออกแบบ ๕ แบบ คือ^{๒๐}

๑. การสร้างสรรค์การก่อสร้าง คือ เป็นความจำเป็นในการศึกษารูปแบบจากประสบการณ์ในอดีต วัฒนธรรม และฐานะทางเศรษฐกิจ เพื่อสืบทอดเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

๒. การออกแบบอาคาร โดยปกติจะต้องทำตามแบบที่สถาปนิกออกแบบไว้ ซึ่งการออกแบบต่างๆ ไป สถาปนิกจะยึดแนวคิดขั้นสูงโดยพิจารณาวัตถุประสงค์ ผู้สร้างและความชำนาญของช่างเป็นหลัก

๓. การก่อสร้างอาคาร เป็นกระบวนการสืบทอดประสบการณ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะไปยังนักศึกษารุ่นต่อไป จะได้เรียนรู้และพัฒนาประสบการณ์ให้เกิดความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

๔. เทคนิคเฉพาะ เช่น การเข้าลิ้นไม้ การยึดของหิน การตกแต่ง การยึดด้วยสลักไม้เป็นเทคนิคพิเศษ ที่จะต้องอาศัยความชำนาญของงานช่างสิบหมู่หรืองานวิศวกรรมเป็นการเฉพาะไม่ควรผูกขาดความรู้เช่นกล่าวนี้จนทำให้เกิดการสูญหาย

^{๒๐} กรมศิลปากร, สุนทรียศาสตร์ทฤษฎีแห่งจิตรศิลป์ ฉบับที่ ๑, หน้า ๒๑๑.

๕. การสืบทอดความรู้ ในด้านการก่อสร้าง ควรจะได้มีการฝึกช่างเทคนิคสาขาต่างๆ เพื่อการพัฒนาฝีมือให้มีความก้าวหน้า ฉะนั้น การก่อสร้างนอกจากเพื่อประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแล้ว จะต้องคำนึงถึงการสืบทอดและถ่ายทอดเทคโนโลยีและการพัฒนา^{๒๑}

๓.๒.๒.๒ ประเภทของประติมากรรม

ประเภทของประติมากรรม ซึ่งหมายถึงงานปั้นที่มีรูปทรงเป็นรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำโดยวิธีการปั้น หล่อ การแกะ หรือขุดขีด เป็นภาพคน สัตว์ ตลอดจนตามแบบต่างๆ โดยจะแนกประติมากรรมออกเป็น ๓ ประเภท กล่าวคือ

๑. แบบนูนต่ำ (Bas relief) ผลงานที่สามารถมองเห็นได้เพียงด้านหน้าด้านเดียว เช่น เกรียงบาต พระเครื่องห้อยคอ

๒. แบบนูนสูง (High-Relief) ได้แก่แบบแกะสลักที่สามารถมองเห็น ๒ ด้าน คือ ด้านหน้าและด้านข้าง มีลักษณะนูนขึ้นมาจากพื้นหลังมาก เช่น หน้าพระประดับผนัง รูปปั้นที่ฐานอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

๓.แบบลอยตัว (round relief) ได้แก่ประติมากรรมที่ดูได้รอบด้าน คือประติมากรรมที่หล่อหรือแกะ หรือปั้น สามารถเดินดูได้โดยรอบ เช่นรูปเทพเจ้า พระพุทธรูปลอยตัว อนุสาวรีย์คนสำคัญ รูปปั้นช้าง ม้า วัว ควาย หรือรูปสัญลักษณ์ เช่น พระแท่นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น^{๒๒}

เมื่อได้ทราบแล้วว่าประติมากรรมคืออะไรมีกี่ประเภทในลำดับต่อไปจะได้ทำการศึกษาประติมากรรมภายในองค์พระมหาเจดีย์ว่ามีอะไรบ้าง ข้อมูลจำเพาะภายในพระมหาเจดีย์ชัยมงคลสร้างในเนื้อที่ ๕ ไร่ ซึ่งมีวิหารคดลักษณะรูปทรงแปดเหลี่ยมล้อมรอบ ภายใน วิหารคด มีงานประติมากรรมที่เป็นรูปหล่อพระเถระจำนวน ๕๐๐ องค์และมีเจดีย์องค์เล็ก ๘ องค์ มีความสูง ๒๕ เมตร ภายในบรรจุพระประจำวัดต่างๆ องค์ที่ ๘ บรรจุพระแก้วมรกต ประจำทิศต่างๆ และมีการแกะสลักในลักษณะเป็นลวดลายต่างๆ ที่ติดอยู่ไม่ว่าจะตามฝาผนัง รอบคันเสาทุกต้นเป็นต้น ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน ล้อมรอบอีกครั้งหนึ่งพระมหาเจดีย์ชัยมงคล มีทั้งหมด ๖ ชั้น ดังต่อไปนี้

ชั้นที่ ๑ เป็นชั้นเอนกประสงค์ ใช้สำหรับทำพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา ชั้นนี้เป็นสี่ชมพูตัดกับสีทอง มีรูปหล่อขนาดใหญ่ของหลวงปู่ศรี มหาวิโร เป็นประธาน มีความสูง ๓๑๐ เซนติเมตร

ชั้นที่ ๒ เป็นชั้นประชุมสงฆ์มีเนื้อที่มากที่สุด ชั้นนี้เป็นสีน้ำเงินเข้มตัดกับสีทองมีพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาอยู่ตรงกลางชั้นผนังจะเป็นภาพพุทธประวัติทศชาติ

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๒.

^{๒๒} สุติมา ฮามคำไพ, พระมหาเจดีย์ชัยมงคลกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕), หน้า ๕๑-๕๒.

ชั้นที่ ๓ เป็นชั้นพระอุโบสถ ชั้นนี้เป็นสีแดงตัดกับสีทองพระประธานเป็นพระพุทธรูปยืนราชนาคกว้าง ๑๐๑ นิ้ว ตรงหน้ามีรูปหล่อหลวงปู่มั่น ฤทธิพิโต และรูปเหมือนของคณาจารย์อีก ๘ องค์ บริเวณผนังมีรูปหล่อคณาจารย์นักปราชญ์สายอีสาน ๕๓ องค์ รวมทั้งหมด ๑๐๑ องค์ (ขณะนี้มียู่ ๓๒ องค์) ด้านบนเป็นการเขียนสีลงบนกระจกเป็นภาพพุทธอิริยาบถ ๔๘ ภาพ

ชั้นที่ ๔ เป็นชั้นชมวิวาทิศนักษัตรของภูเขาเขียวโดยรอบองค์พระมหาเจดีย์มองเห็นทั้งหมด ๔ จังหวัด (๑) ทิศเหนือ จ.กาฬสินธุ์ (๒) ทิศใต้ จ.ยโสธร (๓) ทิศตะวันออก จ.มุกดาหาร (๔) ทิศตะวันตก จ.ร้อยเอ็ด

ชั้นที่ ๕ เป็นชั้นพิพิธภัณฑสถาน แสดงวัดวาอารามตลอดจนสถานปฏิบัติสมถวิปัสสนากรรมฐานที่หลวงปู่ศรีมหาวิโร ท่านเคยบำเพ็ญมา

ชั้นที่ ๖ อยู่เหนือสุดบันได ๑๑๕ ขั้น เป็นชั้นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อันเชิญมาจากประเทศศรีลังกา เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๔๐ และอัฐิธาตุของเกจิอาจารย์สายอีสาน

ส่วนยอดขององค์เจดีย์ เป็นยอดเสวตรฉัตรทองคำแท่นน้ำหนัก ๔,๗๕๐ บาท หรือเท่ากับ ๖๐ กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า ๒๓,๗๕๐,๐๐๐ บาท(ในขณะนั้น) โดยทำพิธียกยอดเสวตรฉัตรทอง เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๘ บริเวณรอบนอกวิหารคด เป็นการจัดสวนรอบพระมหาเจดีย์ทางด้านทิศตะวันออก ห่างจากพระมหาเจดีย์ประมาณ ๑๐๐ เมตร เป็นกุฏิของหลวงปู่ศรี มหาวิโรและวิหารของพระเถระผู้ใหญ่มีชื่อว่าวิหารศรีมงคลตรงหน้าวิหารเป็นเจดีย์บุโรพุทโธ สร้างโดยหินภูเขาไฟ ซึ่งพระเถระผู้ใหญ่ทางประเทศอินโดนีเซียได้สร้างมอบถวายแด่หลวงปู่ศรี มหาวิโร ซึ่งรับมอบเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ทิศตะวันตกเป็นศาลาโรงทาน จำนวน ๓ หลัง^{๒๓}

๓.๒.๓ ลักษณะที่เป็นองค์รวมของประติมากรรม

ลักษณะรวมงานประติมากรรมไทยนั้นอยู่ ๓ ลักษณะด้วยกัน คือ

๑. งานประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงลอยตัว (Sculpture in the Round) งานสร้างสรรค์รูปทรงในลักษณะ เช่น เป็นการสร้างทำรูปภาพให้เกิดขึ้นจากส่วนฐานซึ่งรองรับอยู่ทางตอนล่างรูปทรงของงานประติมากรรม อาจแสดงรูปแบบที่แลดูได้ทุกด้าน หรือแสดงทิศทางและการเคลื่อนที่น้ำหนักลงสู่ฐานงานประติมากรรมไทยมีลักษณะเป็นรูปทรงลอยตัวนี้ ตัวอย่างพระพุทธรูป เทวรูปต่างๆ เช่นรูปพระนารายณ์ทรงปืน ที่หน้าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และรูปนางธรณีบีบมวยผม หน้ากระทรวงยุติธรรมกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๒. งานประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงแบบราบมีพื้นรองรับ (Sculpture in the Relief) งานสร้างรูปทรงประติมากรรมเช่นนี้ เป็นการสร้างและนำเสนอรูปทรงแต่จำเพาะด้านใด

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

ด้านหนึ่งให้ปรากฏแก่ตา โดยลำดับรูปทรงต่างๆ ลงบนพื้นราบซึ่งรองรับอยู่ทางด้านหลังแห่งรูปทรงทั้งปวงการเคลื่อนไหวและทิศทางของรูปภาพอาจจะทำได้ในทางราบขนานไปกับพื้นผิวระบบของพื้นหลังงานประติมากรรมในลักษณะนี้ แสดงรูปทรงและเนื้อหาให้ปรากฏเห็นได้จำเพาะแต่เพียงด้านเดียว ตัวอย่างเช่น รูปภาพปั้นปูนเรื่องทศชาติชาดก ที่วัดไล อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี ลวดลายไม้บานประตูพระวิหารพระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๓. งานประติมากรรมที่มีลักษณะเป็นรูปทรงจมอยู่ในพื้น (Sculpture in the Incise) งานประติมากรรมลักษณะเช่นที่ว่าเป็นผลอันเกิดแต่ก่อสร้างสรรค์รูปทรงต่างๆ ให้ปรากฏและมีอยู่ในพื้นที่รองรับอยู่นั้น งานประติมากรรมจึงมีลักษณะเป็นทั้งรูปภาพที่เกิดขึ้นด้วยเส้นขีดเป็นทางลึกลงในพื้นที่รองรับอยู่นั้น (Incise Line) อย่างหนึ่ง กับรูปภาพซึ่งเกิดขึ้น โดยการเจาะหรือฉลุส่วนที่เป็นพื้นออก (carving) ให้คาไว้แต่ส่วนที่เน้นรูปภาพงานประติมากรรมลักษณะดังกล่าว เป็นการนำเสนอรูปแบบและเนื้อหาให้ปรากฏและแลเห็นได้จำเพาะแต่ด้านเดียว เช่นเดียวกับงานประติมากรรมลักษณะดังกล่าวมาแล้วในข้อ ๒ ตัวอย่างเช่น ภาพลายเส้นในรอยพระพุทธรบาทสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัยปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานการกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นตัวอย่างงานประติมากรรมที่สร้างทำด้วยวิธีขีดเส้นเป็นทางลงลึกไปในพื้นรูปภาพหนึ่งใหญ่ สลักเป็นตัวละครในเรื่อง รามเกียรติ์นี้เป็นตัวอย่างทำงานประติมากรรมที่มีรูปทรงจมอยู่ในพื้น โดยการฉลุหรือเจาะส่วนพื้นออกทิ้ง เหลือ ไว้แต่ส่วนที่เป็นรูปภาพ

อนึ่งงานประติมากรรมไทย นอกเสียจากลักษณะต่างๆ ดังกล่าว ในแต่ละข้อข้างต้นนี้แล้ว ยังมีงานสร้างสรรค์รูปทรงที่ว่าเป็นงานประติมากรรมได้อีกลักษณะหนึ่ง คืองานประติมากรรมลักษณะที่เป็นสิ่งห้อยหรือแขวน (mobile) เช่นรูปพวงปลาตะเพียนสานด้วยใบลาน ทำเป็นเครื่องห้อยรูปพวงกระจับ ทำด้วยเศษผ้าใช้แขวน รูปพวงกลางทำร้อยด้วยดอกไม้สด ใช้แขวนต่างเครื่องประดับ เป็นต้น^{๒๔}

๓.๒.๔ หลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับการสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคล

พระเจดีย์ในพระพุทธศาสนาเดิมทีเดียวนั้นว่า โดยลักษณะใหญ่มี ๒ แบบด้วยกัน คือแบบทรงโอ่งคว่ำ มีแต่รูปก่ออยู่บนยอด เช่น พระสถูปที่สาญจิในประเทศอินเดียภาคกลาง และเป็นแบบมาจนถึงปัจจุบันอีกแบบหนึ่งเป็นแบบสี่เหลี่ยม ซึ่งมีลักษณะคล้ายเทวาลัยในศาสนาฮินดู เช่น พระวิหารมหาโพธิ์ที่พุทธยา และแบบนี้ได้กลายเป็นแบบเจดีย์เหลี่ยมดังที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งบางแบบมีลักษณะพิเศษคือได้รวบรวมเอาสถูปมหาสถานเข้าไว้ในพระสถูปเจดีย์ด้วย

^{๒๔} สุติมา ฮามคำไพ, มหาเจดีย์ชัยมงคล กับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หน้า ๕๓-๕๔.

พระเจดีย์ทรงกลมได้ความคิดมาจากเนินฝังศพบุคคลสำคัญที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อมีการเผาศพก็ยังฝังเข้าถ้ำและอัฐิธาตุโดยพูนดินให้สูงขึ้น ทำผนังถ้ำดินพัง เมื่อนำคติการสร้างพระสถูปเจดีย์อย่างนั้นมาใช้กับพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาเอกของโลก จึงได้มีการคิดแปลนให้มีสัญลักษณ์แบบระบบจักรวาลตามแนวคิดของชาวอินเดีย โบราณ โดยให้องค์พระเจดีย์เป็นภูเขา พระสุเมรุชั้นต่างๆของพระสถูปเจดีย์ที่เป็นส่วนฐานเป็นภูเขาสัตตบริภัณฑ์บรรพต คือภูเขาที่ล้อมเขาพระสุเมรุ ๗ ลูก ถัดมาเป็นทะเลศรีทันดร ประกอบไปด้วยทวีปน้อยใหญ่ เขาพระสุเมรุ หรือที่เรียกในภาษาบาลีว่า ภูเขาสิเนรุ นั้น ตั้งอยู่กลางทวีปทั้ง ๔ เหนือผาสามเส้า^{๒๕}

เมื่อได้เค้าโครงที่เป็นหลักแล้ว สถาปนิกรุ่นหลังจึงได้เพิ่มข้อปลีกย่อยอื่นเข้าไป คือเทพเจ้าและอสูรอยู่ในช่องว่างเบื้องล่างของเขาพระสุเมรุ ช้างประจำทิศ นาคอยู่ในมหาสมุทรศรีทันดรและบนแผ่นดิน ราชสีห์อยู่ในถ้ำเงินถ้ำทอง และครุฑอยู่ป่าจิวบนเกาะระหว่างทวีปทั้ง ๔

การทำช้างล้อมรอบพระเจดีย์น่าจะมาจากความคิดที่ว่า ช้างได้รับการยกย่องว่าสำคัญยิ่งในเดรัจฉานภูมิ ทั้งยังเคยแสดงความจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้าด้วย จึงน่าจะได้นำปรากฏอยู่ที่พระสถูปเจดีย์ เมื่อคิดทำให้สวยงามและมีความหมายครอบคลุมทุกอย่างแล้ว จึงได้ต่อเติมรูปต่างๆ เข้าไปตามคตินิยมของท้องถิ่นนั้น เมื่อพระธาตุมีการสร้างยากขึ้นจึงพยายามหาวัตถุอย่างอื่นมาทดแทน หรือไม่ก็เอามาเสริมเพื่อเพิ่มความขลังให้กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เพราะมีความเชื่อว่าจะปกป้องภัยอันตรายได้ เท่าที่ค้นประวัติพระธาตุเจดีย์มาพบว่าไม่ใช่เพียงแค่พระบรมสารีริกธาตุแต่ยังมีการบรรจุวัตถุมงคลอย่างอื่นเพิ่มอีก เช่น พระพุทธรูป ต้นโพธิ์จำลอง เป็นต้น

การสร้างเจดีย์หรือสถูปนั้น ได้วิวัฒนาการมาจากเรื่องการจัดศพของผู้ตาย ซึ่งเดิมมีการฝังอย่างเดียว ส่วนการเผานั้นเพิ่งจะมีขึ้นภายหลังเมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่าคนที่ตายไปแล้วจะไม่กลับฟื้นคืนชีพขึ้นในร่างเดิม เพราะร่างกายจะเน่าเปื่อยและสูญสลายไปตามธรรมชาติ จะเหลืออยู่ก็แค่วิญญาณเท่านั้น และวิญญาณนี้เองจะไปปฏิสนธิในร่างใหม่ภพใหม่ จึงได้มีการเผาศพขึ้น แต่ก็ยังเก็บเข้าถ้ำและอัฐิบรรจุไว้ในเนินดินหรือในสถูปเพื่อการสักการบูชา หรือเพื่อเป็นอนุสาวรีย์เตือนใจแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และการเก็บอัฐินั้นไว้ ถ้าหากเป็นผู้ที่มีศรัทธาอันแรง เช่น กษัตริย์ วีรบุรุษ นักบุญ และศาสดา ก็จะสร้างสถูปหรือเจดีย์บรรจุอย่างสมเกียรติ ที่ประเทศอินเดียในสมัยก่อนพุทธกาล คงจะมีการสร้างสถูปหรือเจดีย์บรรจุอัฐิของบุคคลสำคัญและศาสดาในศาสนาอื่น แล้ว เพราะมีชื่อเมืองและชื่อสถานที่บางแห่งลงท้ายด้วยเจดีย์^{๒๖}

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔-๖๗.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

เมื่อใกล้เวลาพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน พระอานนที่ได้ทูลถามพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับวิธีการจัดพระศพของพระองค์ พระพุทธเจ้าได้ตรัสบอกให้จัดการเยี่ยงพระศพของพระเจ้าจักรพรรดิ และให้มีการสร้างสถูปบรรจุพระอัฐิไว้เพื่อให้พุทธบริษัทได้กราบไหว้บูชา ทั้งยังได้ตรัสถึงบุคคล ๔ จำพวกว่าเป็นผู้ที่สมควรแก่การจะได้รับบรรจุอัฐิไว้ในสถูปเจดีย์ ซึ่งเรียกกันในภาษาพระว่า อนุสารบุคคล ๔ คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพระพุทธเจ้า พระอรหันต์สาวก และพระเจ้าจักรพรรดิราช ในศาสนาเช่นนี้ปรากฏว่ามีการสร้างสถูปเจดีย์บ้างเหมือนกัน เกี่ยวกับเรื่องนี้ สมเด็จพระมหาปาติราชได้ทรงประทานวินิจฉัยไว้ว่า “ อันพระสถูปนั้นมีมาแต่กาลโบราณซึ่งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิของบุคคลอื่นๆ ไม่แต่พระจักรพรรดิเท่านั้น ศาสนาอื่น เช่น ศาสนาเดิรธีร์นิครนถ์ ก็มีการสร้างสถูปบรรจุอัฐิของศาสดาในทำนองเดียวกันแต่เดิมสถูปชั้นเดิมที่ เดียวเป็นโลกตรงที่ฝั่งธาตุแล้วลงเขื่อนรอบกันดินพัง และมีการปัดกวาดหรือฉัตรสถูปนั้นจะมีขนาดใหญ่น้อยเพียงใด และประณีตบรรจงเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับกำลังของผู้สร้าง ต่อชั้นหลังมาเมื่อนิยมนับถือพระธาตุเจดีย์ในพระพุทธศาสนา จึงตกแต่งแปรปรูปพระสถูปให้งดงามวิจิตรขึ้นของเหล่านี้จะเกิดขึ้นใน ชั้นเมื่อพุทธศาสนารุ่งเรืองไปในประเทศของประเทศ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นต้นมา จึงอาจกล่าวได้ว่า คติในการสร้างเจดีย์ได้มีมาแล้วในสมัยพุทธกาล ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานก็มีทูตจากเมืองต่างๆ เพื่อนำพระบรมธาตุไปสร้างเจดีย์บรรจุไว้ ตามพุทธประวัติฝ่ายหินยานก็ได้กล่าวไว้เช่นเดียวกัน โดยได้มีการแบ่งพระธาตุออกเป็น ๘ ส่วน ในจำนวนนั้น ๔ ส่วน นำไปสร้างพระเจดีย์บรรจุไว้ที่สังเวชนียสถานทั้ง ๔ แห่ง คือที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ซึ่งต่อมาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาก็ได้สร้างกัน แต่เป็นที่น่าเสียดายที่พระเจดีย์รุ่นแรกนั้นไม่ปรากฏรูปร่างสัณฐานเดิม^{๒๗}

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า จากหลักฐานต่างๆ ในการสร้างพระเจดีย์นั้นถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก วัดจะได้ชื่อว่าเป็นวัดโดยสมบูรณ์ (ตามคติเดิมของลังกาสสมัยแรก) ก็เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่สมณทูตนำมาจากประเทศอินเดีย โดยผู้มอบให้ได้ตระหนักว่า

(๑) การมอบพระบรมธาตุซึ่งเป็นวัตถุมงคลอันมีค่าควรให้ จะช่วยเปิดทางไปสู่มิตรภาพอันดีระหว่างประเทศ ช่วยกระชับความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และทำให้ประเทศนั้นเป็นเมืองขึ้นทางวัฒนธรรม

(๒) พระธาตุเป็นส่วนสำคัญมากในการประกาศศาสนา และการประกาศศาสนาให้ผู้อื่นได้เห็นหลักธรรมและพื้นทุกซ์ด้วยนั้น เป็นนโยบายหลักอันหนึ่งที่จะสถาปนาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงในประเทศนั้นๆ จะต้องมียุทธศาสตร์ให้คนหันมานับถือกราบไหว้

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

เมื่อพระธาตุเป็นศูนย์รวมจิตใจของศาสนิกชนทั้งหลาย คติการสร้างพระสถูปเจดีย์ถือว่าพระสถูปเจดีย์เป็นศูนย์กลางของจักรวาล สำคัญและยิ่งใหญ่กว่าทุกสิ่งทุกอย่างแม้แต่เทวดาและอมนุษย์ทั้งหลายที่ว่ามี ฤทธิ์ก็ยิ่งด้อยกว่าพระสถูปเจดีย์ในสมัยแรก จึงนิยมสร้างไว้ในที่โล่งและสามารถให้คนจำนวนพันๆ ไปหมุนนมกันประกอบพิธีทางศาสนาได้ ส่วนพระสถูปเจดีย์รุ่นหลังๆ โดยประเทศที่นับถือพุทธศาสนาอื่น มีการเปลี่ยนแปลงไปทั้งค่านิยมและโครงสร้าง คือเมื่อมีการเกิดคติการสร้างพระพุทธรูปแล้ว พระพุทธรูปได้กลายเป็นส่วนประกอบของพระสถูปเจดีย์ให้มีความสำคัญขึ้นไปอีก

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ชนชาติไทยนับถือสักการะบูชาในลักษณะที่มีความเลื่อมใสอย่างฝังอยู่ในชีวิตจิตใจของคนไทยทุกคนโดยแท้จริง โดยเหตุที่ชาติไทยเป็นชาตินับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมนั้น ฉะนั้นสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่เนื่องในการพระศาสนาโดยส่วนมากเป็นเจดีย์ โบสถ์ วิหาร ตามวัดวาอารามและสถานที่อื่นๆ ซึ่งยังเป็นวัตถุพยานอยู่มาจนมาดังเช่น การก่อสร้างพระมหาเจดีย์ชัยมงคลนั้นเป็นการสร้างเพื่อให้เป็นถาวรวัตถุที่เป็นจุดศูนย์กลางของพุทธศาสนาในภาคอีสาน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ที่บริเวณพระมหาเจดีย์ชัยมงคลจะมีน้ำพุ ซึ่งมีผู้นิยมเสี่ยงโยนเหรียญลงสระนี้จำนวนมาก โดยมีความเชื่อว่าถ้าโยนเหรียญลงที่ฐานของน้ำพุ สิ่งที่ยอธิษฐานไว้จะสมปรารถนา

๓.๓ บทสรุป

จากการได้ศึกษา ประวัติพระมหาเจดีย์ชัยมงคลแห่งวัดผาน้ำทิพย์เทพประสิทธิ์วนาราม (หรือวัดผาน้ำน้อย) ผลการศึกษาพบว่า พระมหาเจดีย์ชัยมงคลเป็นเจดีย์ที่ใช้ศิลปะผสมผสานระหว่างศิลปะร่วมสมัยระหว่างภาคกลางและภาคอีสาน ระหว่างพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม และพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม เป็นศิลปะกลมกลืนขึ้นบนลวดลาย ลีลนหลากหลายสวยงามตามแบบสมัยใหม่ ตัวเจดีย์เป็นสีขาว ตกแต่งลวดลายตระการตาด้วยสีทองเหลืองอร่ามรายล้อมด้วยเจดีย์องค์เล็กทั้ง ๘ ทิศ โดยหลวงปู่ศรี มหาวิโร เห็นว่าสมควรสร้างถาวรวัตถุสำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและอัฐิธาตุไว้ เพื่อเป็นศูนย์กลางแหล่งความรู้แก่พระภิกษุสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนผู้มาศึกษาปฏิบัติกรรมฐานและเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับความสะดวกในการทำสักการบูชา โดยมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมพระมหาเจดีย์ชัยมงคล มี ๒ แบบด้วยกัน คือ

แบบที่ ๑ เป็นพระเจดีย์ทรงกลมได้ความคิดมาจากเนินฝังศพบุคคลสำคัญที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาเมื่อมีการเผาศพก็ยังฝังเถ้านและอัฐิธาตุโดยพุนดินให้สูงขึ้น ทำผนังกันดิน

แบบที่ ๒ เป็นการสร้างเจดีย์หรือสถูปนั้น ได้วิวัฒนาการมาจากเรื่องการจัดศพของผู้ตายซึ่งเดิมมีการฝังอย่างเดียว ส่วนการเผานั้นเพิ่งจะมีขึ้นภายหลังเมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่าคนที่ตายไป

แล้วจะไม่กลับฟื้นคืนชีพขึ้นในร่างเดิม เพราะร่างกายจะเน่าเปื่อยและสูญสลายไปตามธรรมชาติ จะเหลืออยู่ที่แค่วิญญาณเท่านั้น และวิญญาณนี้เองจะไปปฏิสนธิในร่างใหม่ภพใหม่ จึงได้มีการเผาผลาญขึ้น แต่ก็ยังเก็บถ้ำถ่านและอัฐิบรรจุไว้ในเนินดินหรือในสถูปเพื่อการสักการบูชา หรือเพื่อเป็นอนุสาวรีย์เตือนใจแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และการเก็บอัฐินั้นไว้ ถ้าหากเป็นผู้ที่มียศมีอำนาจ เช่น กษัตริย์ วีระบุรุษ นักบุญ และศาสดา ก็จะสร้างสถูปหรือเจดีย์บรรจุอย่างสมเกียรติ ที่ประเทศอินเดีย ในสมัยก่อนพุทธกาล คงจะมีการสร้างสถูปหรือเจดีย์บรรจุอัฐิของบุคคลสำคัญในศาสนาอื่น เพราะมีชื่อเมืองและชื่อสถานที่บางแห่งลงท้ายด้วยเจดีย์